

СОФІЯ ПАРФАНОВИЧ

ЗАГОРІЛА ПОЛОНИНА

БОЙКІВСЬКІ
ОПОВІДАННЯ

THEODORE W. KUCYK
3069 GARDEN ROAD
ANNAPOLIS, PA.

Авгсбург 1948.

СОФІЯ ПАРФАНОВИЧ

ЗАГОРІЛА ПОЛОНИНА

БОЙКІВСЬКІ
ОПОВІДАННЯ

THEODORE HRYCIK
2069 SYLVAN ROAD
ANDRIDGE, PA.

Авгсбург 1948.

Загоріла половина
Ни вогня, ни грами
Та за вами гори-вершки
Сердейко ми в'яне.

Накладом Р. Волчука. — Авторські права застережені.
Друкарня Д. Сажніна, Авд. дрг. Максиміліянспляц 15.

Там, де живуть бойки...

Не вважаючи на популяризацію Бойківщини й бойківського племені в українському письменстві 19. ст. Миколою Устияновичем („Месть верховиця“, „Страшний четвер“), Іваном Франком („Захар Беркут“ і ін.) та ін. і не вважаючи на діяльність бойківських регіональних письменників в українській літературі, як Іздора Пасичинського, Олександра Борковського та (найбільш і відомого між ними) Юрія Кміта, цей прекрасний закуток нашої Батьківщини досі палящо не оцінений у мистецькій творчості. Більш притягальної спли виявила Гуцульщина, чл — в останніх часах — Лемківщина. Висловом цього недоцінювання може бути й саме окреслення „бойко“, що його відчувається ще й до сьогодні тут і там як пасмішливий синонім чогось нижчого, малокультурного, меншевартого...

А тимчасом населення бойківських Карпат, пройшовши разом із Українськими Січовими Стрільцями шлях вогневого хрещення в першій світовій війні та закріпивши за собою такі смволи героїських подвигів, як Ключ, Мавіка й ін., за короткий розмірно час, бо за рр. 1918 — 1938, духово переродилося до непізнання. З темної гірської маси перед 1. світовою війною витворилася національно-свідома спільнота, виродило нове покоління, що видало з себе кадри заслужених бойовиків українського республікану за Польщі, допомагало й брало активну участь у будівні Карпатської України й в останній час стає разом із іншими в ряди Української Повстанчої Армії. Немає сумніву, що ця еволюція — одна з сторінок загально-українського національно-державницького відродження в 20. ст. А проте на Бойківщині вона помітна тим, що обхопила собою терен, здавалося б, найменш для того підготований, найбільш відсталий від рвучких струмів загально-національного життя. Це не еволюція, а революційний духовий переліт, світоглядний скік, що йому годі знайти рівню на інших теренах України.

Паралельно до цього суб'єктивного, внутрішнього розвитку Бойківщини йшло об'єктивне, теоретичне збагання бойківської дійсності. Науково-дослідчі осередки, що повстали після 1. війни: самбірське Т-во й Музей „Бойківщина“ й стріпська „Верховина“ ведуть перед у дослідчій роботі. Широкому загатові маловідомі напр. річачки „Літопису Бойківщини“ (11 томів!) з цінними розвідками наших спеціалістів із поля етнографії, археології, історії культури, осадництва, говорознавства, тощо. Назка наукових монографій про Бойківщину своїх і чужих учених появилася між обома світовими війнами. Постав і частково видрукуванні „Словник бойківського говору“ Юрія Кміта (букви А — П). В 1939. р. вийшла у Львові перша в українському назвознавстві синтетична праця про „Географічні назви Бойківщини“. І т. ін. і т. ін. Імена таких меценатів української регіональної науки, як Кобільника, Гуркевича, Філіпчика й ін. золотими літерами вишесані в історії української культури й науки.

Тільки мистецьке збагачення бойківської дійсності в час цього духового перелому не виправдало сподівань. Бойківщина на історичному закруті, її цікаво духово обличчя в конфронтації з до- й післявоєнною дійсністю, різниці в побуті, в світовідчужанні колись і тепер, все те залишилося поза увагою наших поетів, прозаїків, малярів, скульпторів, тощо. А можливості великі, матеріял обширний, тематика цікава!

І ось перед нами збірка оповідань Софії Парфанович про Бойківщину на переломі н. з. „Загоріла полощина“. Авторка відзеркалює тут накреслену игорі революцію в національній свідомості галицьких бойків та короткими картинами ілюструє їх відношення до різних режимів, які панують на їхній землі. Вони, це жилаве плем'я, вироще на пісній землі — лепчиці, бороняться перед напасниками, які б вони не були та залишаються завжди собою, навіть у далекій чужині. Оповідання з такою тематикою переплітаються в погідимми, описовими, що нагадують давні, спокійні часи. Винятковий підхід і розуміння атмосфери сучасного й минулого на Бойківщині, органічне відчуття бойківської дійсності в 20. ст., велика емоційність і реалістична живість образів — основи прикмети цієї збірки. А при цьому легке, дискретне кольоритування ностальгії і терену місцевими словами й формами, не видуманими, а взятими просто з пародних уст. Нічого дивного: оця „загоріла полощина“, зелена Бойківщина — вужча батьківщина письменниці. Там вона проводила свої дитячі літа, туди їздила завжди з гамірного великого міста, де звання й громадянська праця змушували її проживати. Й тепер вона повертається думкою до рідних сторін: загоріла в воєнній хуртовині бойківська полощина притягає її увагу, нагадується живіш, як усе інше.

Дорога, втрачена — вона не забута на експатріації. Її живлова сила й природна відпорність сповне надією й вірою в краще майбутнє.

І тому — треба думати — всякий, в кого серце ще зовсім не повила зелена сплявіль альпійських озер чи узбережні пальми заморських країн, всякий, хто ще не загубив себе в погоні щоденного життя на чужині, в приємність повернеться думкою разом із авторкою до отого дорогого клантика Рідної Землі, що й тепер горить-незгарає в горнілі історичних дій.

Вересень 1948.

Ірослав Рудницький.

У ДАВНИНУ

Та як я си здогадаю
За давну давнину,
То не можу скоротати
До полудня днину.

Та як я си здогадаю
За давнії літа,
Голова мене заболить
Що не виджу світа.

— Та ци*) дома Андрій, Настуню? — Настуня, низька, при-
садкувата, чорнява бойканя не зараз відказує. Звичаєм сво-
го племені стоїть, дивиться й міркує. Розглядає нильпо гостя
і хоч знає його віддавна — мабуть таки находить щось но-
ве й цікаве в нього.

— Ба, ви коли виїхали? Та ци на довго? Анужто,
Яцьку, скоч на город та заклич вітця — відказує разом і госте-
теві і поладнує справу. І далі стоїть, розглядає, а потім,
зідхнувши, поправляє червоний у ружі чепець. з-під якого
висмикуються мички чорного волосся, та склавши на череві
руки, говорить поволі. Говорить дуже і зовсім по-бойківськи,
а це тому, що вона недочуває і не сприймає нових слів,
якими вже тепер говорить молодь на Бойківщині. У її пам'я-
ті залишилась первісна мова батьків, так як її чула у дитя-
чих літах. І потім: Настуня цілий час у полі й у хаті при
дітях, коли їй набирати нових звичаїв?

— Слава Ісусу Христу, та добрий день вам! — здоро-
вить Андрій, переступаючи перелаз. Він чорнявий, під вусом,
на обличчі рум'яниці, завжди дбайливо поголений. У його
очах є щось, чим бачить не лиш дітей і поле та будні. Тож
і швидко мова з звичайних справ і новин світу сходить на
його писання.

— Та децо написавім, але не много. Зима довга, що
правда, по тільки що нахти нема защо купити. То вже На-
стуня гойкат, аби по вечерьх не висвічувати, ай скоро ля-
гати спати. І напір дорогий... — Все ж видістає з полицки на
миснику синій зшиток, один і другий та з радісним усміхом
показує добутки зими.

*) Ци = чи, див. пояснення говіркових слів наприкінці книжки.

— Та ходім за хату, увидите мої щепи. Там си сядеме та й вам дащо прочитаю.

Хата маленька, присліпувата, крита соломою. Її Андрій переніс з села у поле над потічок, над тоту Жолобину. Там виміняв у сусідів декілька стайок поля та й зажив. Біда була в селі, але й тут не добро. Але ж уже й від свекора подалше, а то лихий він та нелюдський. Та й усе поле, в одному куску. Там того поля в Андрія! Вісім міхів картоплі і два мішки вівса родить, от і все. Настуня на городі, на червоній лепчиці капуста трохи виховає та такої твердої, зеленної, що в бочці потім чорна і чути її здалеку. А ще як наквасять її без соли. Бо й відки взяти гроші на сіль?

Дичок декілька посадив Андрій на городі та пощепив їх. Тепер тішаться, що будуть дітям яблука.

Голодний Брисько на припові вне і коровиця порикує у стайві, якраз тільки такій великій, як на одну коровину.

Бідує Андрій Киселичин, розлудський письменник.
— Та бо євчий газда вартує заробити ці на тартаку, ці в лісі, ці в другого газди. А з Андрія який робітник?

— Та чей він вродився на пана, а не на газду — кажуть сусіди цвиркаючи крізь зуби й покурюючи файку. Єму би папр'я та файно із'їсти і бив би з нього писар. Такий челядин видочого, бо він ни пан ни Іван.

Може й правда ваша газдове! Проте, хоч ви їсте скромне, а Андрій бульбиці недоїдає, таки про вас ніхто не знає, а Андрійову п'єсу (так він того називає) ставили в читальні, в театрі. І то не тільки в Розлучи, але й в Яворі, на Волоссянках і у Вовчим і ще гет далі, де тільки зачули про нашого Андрія. І так „Три співники“ показували вам як то газда зібрався газдувати з жидом і циганом і яка того була співка. Та тото байка!

Андрій читає тихим, м'яким голосом. Читає нову п'єсу про панщину, про брата й сестру, як утікали з панського двора та в самбірські ліси і там приставали до розбійників. Таких, що за людську кривду суд чинили на панах, панське майво людям роздавали.

— Та бо знаєте старі люди вмирают і ніхто не мезвати, як то билò колись. А я одно чув від діда, а друге від людей, то бим списав, коби Біг дав здоровля, та й коби билò защо купити папір та й нахту. — Такі ліси били', чуєте, в наших горах в давнину, що кар-карезний! Гет від Самбора, а може ще відки інди тягнулися. Звір'я ружного билò по лі-

сах много, а народу мало. Тото десь ще дуже давно мусіло бити', певно ще нім Христос родився, як ружні народи тягнули через наші гори на Венгри. Бо то в горах, як у горах: ліс та й каміння. І студінь. А на Венграх ровінь, добра земля та й тепло. Там і міста, віди'ш, скорше побудували, як у нас. То тягнули долі ріками, як би нашим Дністром та й Стрийом та через вершки, де глибокі сідла йшли на Венгри. Але ми ся видит, що вже такой, з них дахто сподобав си наші гори та й ліси, бо мусіли такі бити', що лишалися тут. То тоті, що ту ся лишали і мали свої газдівства мусіли ся боронити від тих, що йшли. Десь по вершках городища такі били'. Ніби замки, ци фортеці, що в них ся зачиняли та й ся боронили. Та ви певно в книжках про то читаете? Таже билò таке коло Старого Міста, що гет боронило цілу Дністрову долину. І билò таке на Магурі, бо то така гора, що з неї всюда видко та й на всі боки бити годен. То на тих вершках, як люди під вівси зачали орати, виорювали камінні сокири, стріли та й ножі. А пак з'їхали пани зі Львова та стали копати, то кажут, що скарби повикопували з землі.

— Пак вже світ став більше людський і долини рік нарид замешкав. Та десь били' князі і царі тому народови, але ту в горах не много, віди'ш, про них знали, бо тут ліси били' великі. Хіба дахто з них войну чинив з братом, а сильно мали бути незгідливі, то втікав у гори, раз еден, то знов другий. Або як йшли войнов на Венгри, то сюда долинами рік войсько йшло. Отже тут, де наші вершки, дуже великий і славний путь вів у вєвгерську землю. Через той високій, що над селом.

Андрій показує круглявий вершок, один з тих, що над селом лягли подовгувастим пасмом. Це водний діл Дністра, що потягся разом від Явори й Турки аж у Дністрову долину, туди, де Дністер проривається під Магурою і вливається з Турчанщини в Старосамбірщину. З гірського потопа стане молодую, веселою річкою. Оце ліворуч від вершка, що на ньому впливає з Дністрової криниці маленька смужечка води, і є Мадарашів. Через нього в'ється стежечка, гадючкою повзе полями, а потім лісом і перекидається через плоский, заораний вершок на другий бік пасма. Праворуч від неї дерев'яна вежа, що позначує найвищу точку пасма. То по цей бік пасма у попережній долині потопа потягся Розлуч двома рядами хат. А вже по той бік світу божого видно, світу! Оце гори лягли поздовжними пасмами, рівнобіжними

до нашого ділу, а за кожним пасмом подовгуваста простора долина. Там і села, там і містечка, Сянки й Соколіки ліворуч, а потім селами, полями аж у Лімну і в Устріки. Станьте на вершку та й дивіться на полудне, то то світа ввидите, світа! А ще якби шкла мав — до Турки на ринок видво, та й до Лімної на торговицю. А до одного міста і до другого добрий день би йти треба. Авже що гір, що вершків! Аж там до полонин, що ними біжить границя нашої Галичини, вже чи з Венграми, чи як тепер з Чехами — хоч то всьо наш бойківський світок, чи він перед горами чи за ними.

— І такої має бити' еден край, бо еден нарід на нїм жеє. Тї з-за полонин носят такі самі сіраки і ходаки, як ми, і мову мають таку саму. Іно що слова мають дащо інакші. Але і в нас що село, то інакших слів має кілька. Ви дивіться: таке малейке слівце як бити'. У нас кажут бити', у Вовчому бу'ти, а попід границі, то майже виходить боти, хоч не цівком. У Пецареві кажуть полика, в нас: нич, а ще в Волосянці: нукус. Що село, то звичай, то мова.

— Отже за горами нарід богатіший, хоч бідаків між нами нигди не бракує. Але що до дороги, то билà то файна й широка дорога, не така, як тепер. То, било, в осьько нев йде, в золоті роги трубит, упряж на конях уся золота. З лісів звір втікат та людське іміння на полонині ся пудит. Бо вже дуже в давну давнину маржина в полонинах ся пасла. Файна, велика, тлуста. Тими дорогами гнали маргу на вершки, тими дорогами й на великі ярмарки гнали та й ішли. Отже вона ся називала Руський Путь. Нині тільки вершок зістався по ній, такої називатся Руський Путь. Там де Пикуй і Старостина, право межди ними. Гордий бив нарід і смілий, але що з того: як го пани в павщину взяли, гет змиршавів. То еден був ратунок у лісах. Билò куда втікати, а лісами й на Венгри й аж до самого моря. З тих часів аж до нас дійшло много співанок:

Бодай пани не діждали,
Би они не били,

Жеби они помежи нас
З торбами ходили.

По лісах розбійники сідили, такі, що людей боронили, а панів рабували і палили. То вже за нашої, ніби наших дідів, пам'яти Довбуш бив. Іван, ци як, му на м'я. Отже, як мете йти в Смеречку, то вам каждый дїтвак вкаже Довбушеву криницю, таку, що серед млаки з-під корча б'є.

А в Бринівці є такий яр, глибокий і дивно стрімкий. То по-над него Довбуш свіжо обкоровану ялицю клав і казав нев що віт, то або сам завернув, або впав у яр та й там такої зістався, певно мертвий, бо яр дуже глибокий.

Але як панщину скасували то ся нарід тішив, то ся радував! Ци чулисте тоті співанки:

Та на горі на високій
Гайдамаки трублят, —
Добрі люди, послухайте —
Вже панщину гублят!

Та, хлопці молодецькі,
Що будем робити?
Вже панщина скасована,—
Йдем до коршми пити!

Стало народу прибувати і стали ліси рубати та й села класти Як наш Розлуч. Кажут, що перше була Ясениця, бо там долина ширша і поля, ровені більше. А потім троха ясеничан з села вийшло і ту під нашими вершками стали ся ставити. Розлучилися з Ясеничанами та й так їх стали називати, що вони з Розлуча. Певно долина потока їм ся подобала, бо про неї навіть співають:

У Розлучи село
У файній долині,

У Розлучи дівчатойка,
Як цвіт на калні.

Але бо не самі газди живуть у Розлучи. Сами знаєте, що під Вінцем живот Цигани, тих кілька хат, що такі чорні, малі, напівзавалені. Гоних циганят ввидите і в літі й навіть у зимі. З чого живот? Альо, з жебранини та й з крадежи. Хоч за крадіж сильно газди б'ют. Дахто має поля стайкудві, дахто корову. Є й коваль меджи ними. І шваби То вже самі знаєте що швабів стягнув до нас австрійський цар Йосиф, певно, що другий, такої. Отже він прислав сюда швабів, таких, що никус не знали нашої мови, ай шварготили по-свому. Їм надав щонайліпше поле, файну худобу з собов привезли. Поставили си файні хати, не такі малі та й курні, що наші газди, та й си газдуют.

Справді: на самій середині села малий костел дерев'яною гострою вежицею вгору пнеться. Біля нього декілька кращих, побілевих домів, під гонтами, а то й бляхою. Там живуть оці Вальтери та Генгери чи Кохи, що відкілясь при-мандрували на наші землі. Хіба вже й тоді було їм тісно на власній?

— Про цісарів та й війни і нині ще нарід співає:

Та у тебе, цісарийку,	Старі за синами,
Злоті рукавиці,	Жони за газдами,
Та бо через тебе	А молоді дівчатойка
Плачут молодці.	За парібойками.

Але за давніших часів ще якомсь нарід жив. То за Австрії. Бо через границю всі ходили на венгерські доли на жнива. А там пшениці, пшениці! Челядина з-поміж них не видно. Отже на жнивах нарід си заробив тільки, що цілий рік було що їсти. Нихто ся не гадав. А що вже голоду такого як тепер то й ніхто не чув за голоди. Отже аж тепер як Венгри інша держава, границю заперли і нікого не пускают. Отже видите, що мав то бити' еден край, бо му вкупі било добре і для гендлю і для роботи та й для їдіня. Ба, що, коль пани розділили!

— Але як таке вийшло, то й дороги запустили. Ба, та є колія, правда, що є, але що з неї, коль їде тільки до Сянок. Перше на Ужок, на Волосянку та й в Унгвар, ци як наші кажуть Ужгород. А тепер що? Би хто челядинови голову та й руки обрубав.

— То як повідаю: запустили та й травов поросли дороги. Ци били'сте на вершках? Такої мусілисте видіти, що з тої широкої дороги тільки піхурка зісталася. Тай та на вершку ся губит в траві, мож змити, як хто не знає. Но тільки всього, що в Турку нев йдут хто на колію гроший не має або жалує. Тай в Шадровець ци Дзвинич імінню сіль несут, що на тих полонинах стоїт. Але то дуже вже мало газдів має таке іміння, що го аж в полонину дає. По поточинах пасе та й по стерни... Про іміння у нас найбільше співанок. Єдні старі-старі, а другі новітні. Певно ті, що про воли, то старі, бо тепер воли гет переводяться. Ще хто жне під половинами, то їх держит, а вже ми то й забули, які воли.

Пили хлопці на Магурі	Голосочку, мій дзвіночку,
За волойки бурі,	Не дай ся змінити,
А ще б дут в Мурованці	Та я буду із тобою
За воли сиванці.	Волойки гонити.

Ой сумує полонина
І б'де сумувати,
Бо перестав Іванцьо
Воли зганювати.

Таких співанок много, много по цілих горах співають. Та навіть як співають про любов, а таких співанок найбільше, то згадують іміння. Анушто, послушайте:

А в Марисі коні лисі,	Ой Марисю, Марисейко
Бички половеїкі.	Бички за водою:
До Марисі ходять хлопці,	Та не жаль ми за бичками,
Хлопці молодеїкі.	Іно за тобою.

Скаче баран через паркан
Білими лапками,
Чим любойку споминати,
Як не співанками?

— Нарід наш, бойки, вівсом та й бульбою жие. Ого, вже забив за венгерську пшеницю, молока й масла часом цілий рік не видит, бо йміння мало та й ледаке. От бідує на своїй лепчици та й тяжко працює. Таже співають:

Коби бульба ся родила
І капуста вила,
Бив би смачний обідец
І вечеря мила.

Ще де ліси рубають, ще де робота на тартаках то на зарібки ходят. Але бо й лісів не стає, гет повирубували. Давно фузію мав що еден та й стріляв звіра, а нині? Тільки фузії, що в лісного та й у того Гриця, що в Сорочицах жие та й крадькома якого цапа в лісі підстрілит. Але бо й его вже колись тут ймили та й заперли. Фузію в стрісі знайшли. Неодна мати так ся гадат як тота у співанці:

Діти мої дрібненькі,	Нема де заробити,
Тосте ня обсіли,	Ани поїхати,
Вийшов хлібець, вийшла бульба,	Будем, будем, діточки,
Що будете їли?	З голоду вмрати!

Андрій снує свою історію-журю та й не бачить нічого доброго перед бойками. Хіба тільки, що стали грамотні, по-закладали склепи — кооперативи, де-не-де молочарню або пекарню.

— Такої, зіправди, нарід став яснійший, то нема що! Десять-пятьнацять літ тому в цілім селі мало хто знав письмо. Такого мус билó шукати. А нині каждый діввак знає. Або про Україну? До великої, австрійської, війни ніхто не знав, що то таке. А дниська запитайте найменшого діввака

то він то вам відповіст: я українець! Де то мале виділо, де воно чуло про Україну? Певно з книжок та й від учительки. Бо такої файні вчительки настали тепер, не такі, як перше, що тільки по-польськи, чи по-німецьки. Тепер самі свої і файно вчут дітваків і своє письмо й чудже. —

Андрій нагадує дітваків і кличе до себе Яцька:

— Анужто, Яцьку, винеси книжку та покажи, що ви ся вчите!

Яцько перескакує через перелаз, босі ноги тупотять по дерев'яному помості. Пологняна сорочка поверх таких же порток телінається. Пояском переперезана. Бронзово-сірий лейбик з битого сукна, червоним шнурком вишитий, спину хоронить.

Андрій підкручує вуса та, дивлячись за парубійком, міркує:

— Чей їм буде дагди ліпше, як нам...

ЗА ВІДВАГУ

Найстарший і найміцніший ліс ріс на північно-західньому схилі Кичери, на найстрімкішій стіні, що опадала гостро в потік Студений. Він рився глибоким яром поміж Кізявицею й Кичерою, жолобив собі русло між двома лісистими горами й журкотів малими водопадами та пошінтував мілкими плесами. У спокійний час він був малий і лагідний і як чемний синок тулився до матірніх, Кичериних ніг. Тільки ж у новінь, як розгулявся, бушував, гудів і рвав береги та з Кичериних боків виривав каміння і вигризав у них вирви. Все ж гора дивилась поважно й спокійно на свого малого сінка. Вона ж його годувала своїми грудьми: з її млак і потічків він пив свої води. Не дивувалась його буйним, хлоп'ячим примхам.

Здовж потока бігла дорога і крутився залізничний шлях. Тільки й було місця між Кізявицею й Кичерою, що її вижолобили води, що спливали з обох гір. Вища й стрімкіша за посестру Кізявиця дивилась понад неї на ліси й гори. Споконвіку обі говорять з собою шумом лісів. Кидають собі вістки про бурі, що надтягають з громовицями від полудня, тривожно-глухо нараджуються, коли північний осінній вітер погрожує снігом.

У їхніх підніжжів, по той бік тулиться село і живе своїми буднями. Так було з давен-давна. Так було завжди.

Аж одного дня зайшли чужі люди, оглянули гори, помірили, порахували й вирішили: Кичерин північний схил корисний для нартової скічні. З тієї пори дещо змінилось між Кізявицею й Кичерою.

Рубали ліс. Не цілий, тільки доріжку вершком Кичери, так з на двох людей, завширшки. Потім завернули гостро на збіч і вже рубали ширшу смугу. Так аж до потока. Через Студений перекинули гарний, широкий місток. Дерево звели в село і стали будувати нартовий захист.

Потім зайшли з рискалями й джаганями і в одному місці стрімкого вирубу розкопували, а в другому насипали.

Гола смуга, що наче глибокою раною прорізала спину Кізявиці, зажовтіла глиною, забіліла камінням.

Кізявиця дивилася з своєї висоти і наче б дивувалася, що так покалічили посестру. Дивувались і чудувались бойки. Що то за панські прибаги? Не досить ліса напсували, то ще й гори розкопують! Якби собі вимислили зробити так, як той у співанці:

Коби гори розкопати,
Доли зарівнати,
Би ся видно до милої
Та й до єї хати.

Але воно сталося видно не до милої, а в поточину. Та й Кізявиці стало видно в село. Перше Кичерин ліс засло-нював.

Потім прийшла зима і скічня була готова.

Ліс спить. Присипані снігом, обважнілі зимовим сном стоять ялиці непорушно, наче баби, окутані в білі, баранячі кожухи. Ще щільніше присипав сніг ялівці. Вони немов малі круглі копички, або знову як якісь дивні, стріпаті тваринки, що позасипляли під снігом. Здається, прокинуться і давай стрибати й гуляти поміж товстими стовбурами дерев.

Не сплять тільки смереки. Вони не обмерзають снігом і шумлять стиха, колишучи своє гілля у зимовому вітрі.

Білі поля на горбах вигладжені наче цукрові голови. Тиша-сон над ними. Тільки вітер, гірський гуляка, прокидається інколи, знімає снігові пилини та жене їх курявою по схилах. Потім вертить їх крутіжем і приспівує тонко. Наче одяг невидної танечниці, кружляє сніговий серпанок під його спів, міниться в сонці. Аж доки не змучиться і не ляже десь коло лісу, щоб припочати. Відтіля все ж таки чатує хижо й сторожко.

Але сонцеві байдуже до нього. Воно розіскрє сніг і грається льодовими кришталіками. Веселкою міняться нещорочні шати, що їх одягнув ліс і поле.

По пухах гірських схилів розсипались нартарі. На довгих дошках наче в казкових стомилевих чоботах, ціпки в руках, наче крила. Виглядають як якісь чудні, чужинні птахи. Легко й швидко спливають з горбів. За ними залишаються дві рівні смуги та круглий закрут від хрестіянії, що нею закінчили з'їзд. Зароїлись горби, зачудувались газди.

— Та бо то то досить файна річ тоти нарти! Годен легко йти понад свігом, пи в ліс треба челядинови, пи в поле до тих хатів, що гей, далеко в Жолобині, пи в Сорочинях. Ба, та нам старим вже байка. Але молоді няй і собі вчутся!

Тож самі зачали робити нарти, в'язати ременям і вчаться на них їхати. Потім у Ясениці. де росте багато ясіння і де є файні майстри, зачали робити ті дошата, та такі, що чужі купували і до міст з собою везли: бо — туві. Хіба тільки три злотих пара. Та й добрі, що ей де! Але, заки ще пішли в рух нарти, хлопчики повитягади санчата і возились на них. Щільй день такий парубійко на свігу. В хату не докличешся. Хіба го вже дуже голод притясне.

— Та хто ж тому черевиків настарчат, гей хто?

Савчаків Михайло був при своїх чотирнадцятох роках йстром в цьому ділі. І до школи часто не пішов, зате біг на сніг. То вже нераз отець з ним говорив і не якбудь, а ремем. Дров нема кому врубати, води нема кому внести, малу Марисю забавити, бо хлопчисько щільй день возиться, щільй день надворі. І не вчиться. Мус бити! Ба, та що з нього виб'є? Таже він не один, є їх ціле стадо, що тих горобців.

— Файна кумпанія, било би їм та било бв!

— — — — —
Скічня стоїть горда й могутня серед лісу. Висока на сімдесят метрів, стрімка, аж страшно. На середині рівне місце, при ньому поміст. На цьому місці нартиярі відбиваються до стрібка. І потім стрімголов у низ, у поточину!

— Ото раз вигадали! Дурійка ся голови імає, коль нема що робити! А потім прийшли змагання, наїхало багато гостей і газди мали добрий заробіток фірманками та роботами при гостях. Називалось то: зимовий сезон і було файно, яквійсь злотий перепаєв у глухий час, придається на передвінок.

По боках скічві коруговки, ленти. Над нею аж у трьох місцях брами сплетені з чатини з кольоровими написами й прапорами. Гей, як весело в лісі! Повно в ньому людей, розмов, вигуків. Та й газди прийшли. Станули си під Кізявицею раді подивитись, як пани скакатимут у поточину.

— Та бо то, чуєте, страх! Та бо то височінь! І як то скакати, Богойку милосердний?!

Але вони скачуть. Оце став молодий, здоровий і вправний хлопєць. Струмкі ноги, наче сталеві пружини, вп'ялися в дошки. Бачите? Суддя дав знак, зиагуєв похилився напе-

ред, ціпки викинув поза себе і вже жене вниз, наче блискавиця. Здається, що під дошками земля втікає. Розкішно швидко, нестримно у божевільному розгоні вона котиться з-під віг. У вухах тільки вітер свище, дігнавши змагуна на похилому склові.

Глядіть! Глядіть! Оце вбігас повним розгоном на площину, відбивається та з присіду вистрибує в повітря. Летить, як птах. Летить у просторі! Голова кружляє, в грудях тривога здавлює віддих. А що, як з цього лету він впаде на землю як птах з поламанними крилами?

Запаморочливий лет! Розкішно-радісно-тривожне дождання... Проте він зістрибує легко на з'їздовий схил, женеться швидко останньою частиною з'їзду, вбігає з розговором на місток та, проїхавши його, з великою зручністю наглим луком, майже лягаючи боком на дошки затримується серед поля.

Чудово! Публіка похвалює, б'є бурхливо в долоні. Змагун від'їздить радий. Потім стрибають другі. Одні краще, другі гірше. Є й такі, що падають. Є й такий, що після стрибка вже не встав. Його віднесли санітарі на ношах — зламав ногу. Але це не внесло ніякого заколоту в змагання. Його віднесли, другий став до стрибка. Змагуни стрибають, судді слідкують уважно за справами, записують, підраховують. Гості цікавляться, хвилюються, забавляються.

Ялиці шумлять з боків, приглядаючись до людських справ. Вони в тій частині лісу найстарші. Ще недавно стояли одна біля одної, стримлячи могутніми стовбурами у височінь. Між ними півсутінок старого лісу. Туди не долітав сніг. Молитовну тишу лісової пустки полошив тільки погрозливий крик яструбів, що гніздилися на вершках могутніх ялиць. Лунала в них голодна скарга і бойовий клич хижака.

Оце тепер мовчазні лісові нетрі ожили гамором людських голосів. Тільки як і досі шумлять над людськими головами потужні конарі, розколихані вітром, що бушує у верховітті.

До боку цього старого лісу приляг молодняк. Він виріс з насіння, що його рік-річно старики висівали на крила вітрові. Густий він і молодий та кріпкий. Пліч-о-пліч, густо один біля одного, сплелися дружніми раменами в один мур, в одну непролазну гущу. Тонкі, рівні стовбурі переганяються один з одним, змагаються у великій життєвій боротьбі, у

стремліні до сонця. На них палають брильянтовим вогнем кришталіки морозу.

В тому місці, де молодник доганяє старий ліс, громадка хлопчаків. Радяться. Потайки, крадькома.

— Ні, не годен! —

— Ба, та чому ніт? Альо вони годні, а ми ніт?

— Ба, они на дощатах, а ми немаємо!

Але Савчаків Михайло думає, що годен. Усі вони десть-дванадцятьлітні хлопці. Поодягані в сіряки, інколи надто довгі, певно з старшого брата, може й з батьків. На ногах у одних порядніші черевики, у других ходаки пов'язані онучами чи солóмою.

Хлопці сперечаються, але Савчаків Михайло не дається переконати. Він рішається. І тоді цілий гурток підлазить під гору, беручись боком, через ліс, щоб їх не помітили.

Яцько вилазить на вершок та ховається за товстою ялицею. Ось йдуть один за одним змагуни. Останній впав. Підносять. Ледве держиться на ногах. Увага усіх звернена на нього. Хто знає, чи не сталося йому щось погане?

Яцько застрóмлює в рот два пальці і свище коротко й пронизливо... Тоді діється щось нове й неждане: на вершку з'являється бойківський хлопчак з саночками. Ще заки хто встиг зрозуміти, що діється, він сідає на саночки і відбившись ногами, летить стрімголов униз. Побліка тільки ахнула й завмерла в тривожному дождиванні. Навіть газди, що стояли спокійно й статочно та приглядались змаганням, порушились:

— Чий то парубійко, гей чий? Здурів, ци мара го напала? Таже ся вб'є і буде му капут!

Але Михайло держиться міцно. Ноги поклав на полози, руками вперся цупко в перед санчат і величезним розгоном женеться вділ. Серце здавлює йому розкішна тривога. Разом з саночками воно наче б стрибало у височінь. У грудях сміх роздзвінний, як розсипане намисто. В горлі давить тривога. Але серце скаче в грудях і сміється в божевільному леті.

Повним розгоном в'їздить Михайло на скічню, прошмигує блискавицею мимо оторопілих суддів та разом з саночками вилітає в повітря. Приявні здержують віддих. Чути тривожний скрик. З жахом глядять на хлопчача, що летить у пропасть. Не одному майже в уяві одна маса з трісок санчат і розбитого тіла хлопця.

Проте він шасливо зістрибує декілька метрів повище від скічні на стрімкий схил з'їзду, стрілою шмигнув вниз, майже доторкаючи носом санчат. Ще хвилина й у повному розгові в'їздить на місток та проїхавши через нього задержує санчата в полі. Цілий і живий встає і аж тоді прочунює з того лету.

Ще хвилина мовчанки. Приявні наче б ще ждали чогось страшного. Але нічого не діється далі і тому вибухає крик, ляскання в долоні, гамір, шум і оклики. Жінки вимахують хустинами, чоловіки усміхаються і з признанням балакають швидко, оживлено. Михайло стоїть і дивиться на публіку. Алеж тільки хвилину. Зараз же він лежить перегнутий через коліно судді, одна міцна рука придержує його за карк, а друга що сили б'є в те місце, де й отець потрапляє часом. Валить справедливо, порядно, аж з білих полотняних порток куриться. Заки Михайло встиг прочуняти з дива, дістав добрих ляпасів. Та вже спортсовець перестав бити, відігнув його і тягнуци за вухо:

— Це тобі за недозволену їзду скінченою на санках! Чи ти знаєш, дурню один, що ти міг розбитися, що міг тут смерти пожити? Чи ти то розумієш осле один?

І потім, тягнуци за друге вухо:

— Пам'ятай собі і своїм кумпанам скажи, що не вільно їхати саночками по скічні, бо її це — пошкоджує!

Михайло кліпає очима, здається, що хоче плакати. Та не так з болю, як з образи. Так перед усіма... І за що? Тих, що на нартах хвалять, а його вибили. Зашарівся, скривився.

— А це тобі за відвагу, за твою сміливість!

Суддя бере Михайла за підборідок, підносить йому голову і заглядає люб'язно в очі. З кишені винймає п'ятку, велику срібну монету і дає її Михайлові.

— Рости великий і будь завжди сміливий на славу бойкам!

Михайло стоїть ні в цих ні в тих. У одній руці шнурок від санчат, у другій срібна монета. До нього підходять газди, а між ними вусатий Савчак, батько.

— А ти, шибенику! Дякуй Богу, щос живий ізїхав з такої висоти. Та й пану дякуй, що ти витріпав портки, бо яби я того бив зробив, мусів бис ліпше тямити!

Та й без п'ятки — засміялись сусіди, що приглядались цікаво такому закінченню справи.

Брильєнтами й веселкою мерехкотить сніг, а Михайлові

очі сміються і блищать, як два вуглики. Ліс шумить, потрясаючи засніженими коронами дерев.

Люди розходились. Але Кізявиця з Кичерою довго ще гомоніла. Чи не про подвиг Савчаковнго Михайла, сміливого парубійка і його пригоду? Мабуть. Бо ж люди довго розказували собі цю подію і ще літком, коли показували комусь це місце, додавали:

— З тої скічні в зимі пани скачуть на нартях. Але бо з неї і наш Михайло, Гриця Савчака хлопець ізїхав санчатами.

І потім розказують про його кару й нагороду.